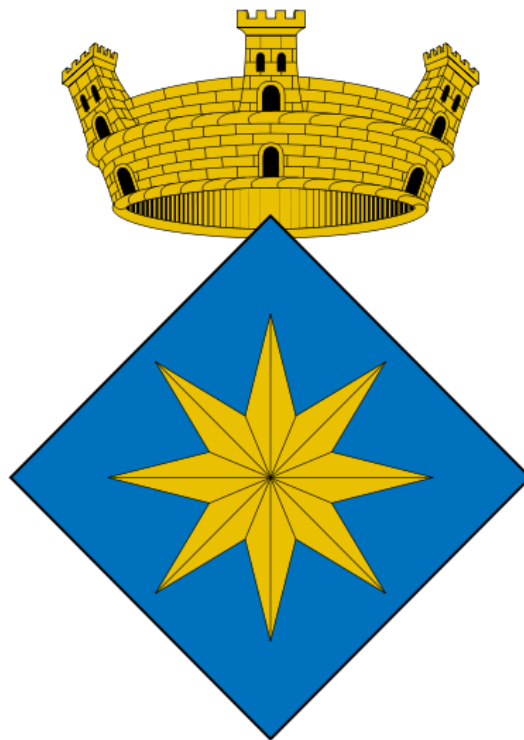

Els topònims del terme municipal de Bonastre (Baix Penedès)

Josep Sicart Martínez
2012

L'escut caironat d'atzur, amb una estrella de vuit puntes d'or i per timbre, una corona mural de poble, va ser aprovat el 5 de març del 2008 i publicat al DOGC el 27 de març del mateix any amb l'estrella com a senyal tradicional de l'escut del poble, si més no des del 1730 i ja amb vuit puntes, que de vegades apareixia en segells rodons o ovalats, i fa referència al "bon astre" del topònim.

**Aquest és un cas d'etimologia popular que ha derivat en l'adopció d'un estel "astre" malgrat que la procedència del topònim ve d'oleaster "ullastre",- Olea europaea. Així el nom del poble va passar per Allastre i Ollastre fins a arribar a Bonastro al s.XII i ja apareix en el Capbreu de 1562 com a Bonastre. (Coromines i Sanabre, Ono Cat, pàg 70)*

1. Introducció

El recull que es presenta és fruit d'un treball dut a terme en l'assignatura de toponímia que fins el curs acadèmic present s'ha impartit a la Universitat de Barcelona dins de l'ensenyament de Geografia de la mà del professor Joan Tort i Donada, a qui vull agrair l'esforç pedagògic esmerçat envers els alumnes i personalment per la seva capacitat d'atraure el meu interès per la matèria.

El treball que em proposava era fer una primera immersió en la toponímia del lloc consistent en un inventari de topònims del terme municipal de Bonastre a partir de la consulta de la cartografia contrastada amb les fonts orals, i en aquest cas he de dir que he tingut la sort de trobar les persones, algunes ja grans i curiosament també de més joves, sabedores dels llocs i dels seus noms, cosa que ha facilitat la tasca de reconeixement dels noms en el territori.

El fet que al poble s'hi mantingui un bon nombre de pagesos també ha estat important, dins d'una àrea fortament envaïda per les urbanitzacions i les activitats econòmiques deslligades del món agrari.

Paral·lelament s'han consultat altres dades d'importància pel que fa a la denominació de les partides de terra i dels camins en la documentació antiga, capbreus, cadastres, mapes de minutes municipals i altres mapes i fonts bibliogràfiques que es ressenyen al final del treball.

El treball de camp ha consistit en la confirmació i localització d'alguns topònims de la cartografia editada que presentaven dubtes. Per això s'han consultat persones del poble amb coneixement del territori que han aportat informació puntual i addicional molt valuosa, i també s'han anotat les coordenades d'alguns topònims vius de llocs importants que no figuren en els mapes editats.

En l'anotació dels topònims vius existents s'ha concretat la seva localització fent referència als topònims dels llocs més pròxims circumdants, mirant de crear una xarxa que, a manca d'una millor estructura en l'organització de les dades, permeten precisar-ne la seva ubicació.

El resultat és un inventari toponomàstic inicial del terme municipal, a més del propi de la municipalitat, Bonastre, que es detalla en les primeres pàgines, inventari bàsic i per tant incomplet, sobretot pensant en la quantitat de topònims que, sense dubte, poden aparèixer en un estudi més dilatat i minuciós i que podria, fàcilment, augmentar-ne el nombre - sense exagerar - en un centenar més. No obstant, aquest treball i fins al moment inventari dels noms de lloc de Bonastre, serveix de base per a continuar ampliant l'estudi toponímic al terme.

La toponímia com a espai d'interacció entre els mots i l'espai geogràfic produeix un major coneixement de la realitat del territori. Serveix doncs a qualsevol persona interessada i animosa que sabrà trobar aquesta interacció i en traurà l'explicació que més convingui al seu interès, independentment de la seva adscripció disciplinària.

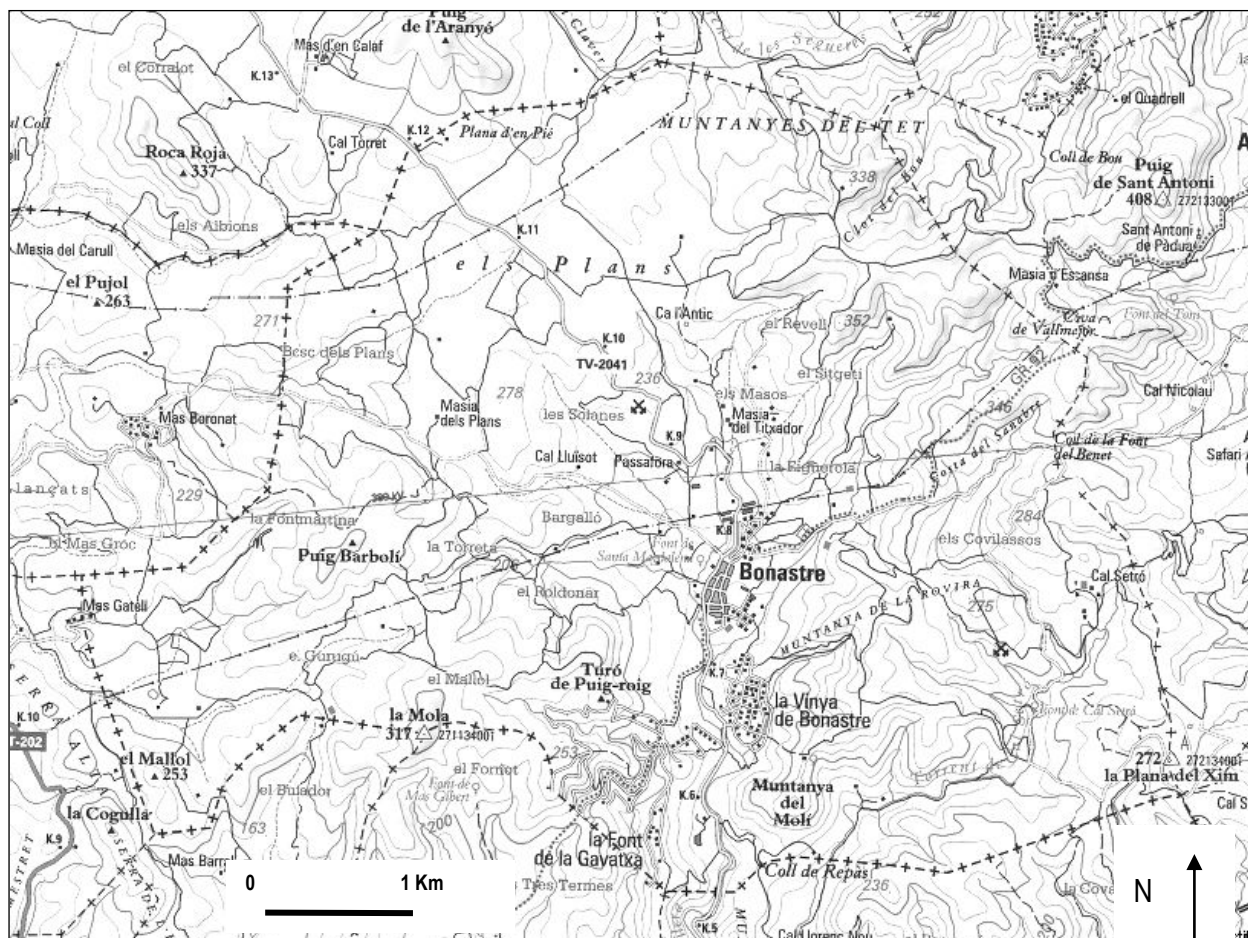
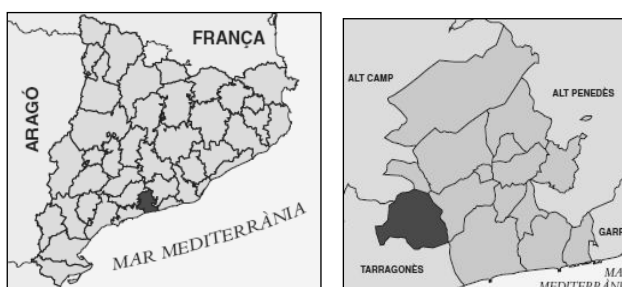
2. El territori del terme municipal de Bonastre

2.1. Localització geogràfica

El territori del terme municipal de Bonastre és el més oriental dins la comarca del Baix Penedès, als límits del Tarragonès i l'Alt Camp i abans de l'última partió comarcal (anys 80's), pertanyia a la comarca del Tarragonès.

Dins del Catàleg del Paisatge de Catalunya, el nom del municipi dona nom al territori emmarcat per la divisió paisatgística anomenada "Massís de Bonastre", ja que ocupa el centre geogràfic d'aquestes muntanyes entre el Gaià, la plana del Penedès i el litoral mediterrani..

El terme municipal té una superfície de 24,9 Km² i l'envolten els termes municipals d'Albinyana, Masllorenç, Montferri, Salomó, Vespella de Gaià, La Pobla de Montornès, Creixell, Roda de Berà i El Vendrell. El nucli de població està enclavat en un gran fondal o "fondo" – com en diuen al territori - que davalla, de nord a sud, fins a l'estret de l'Aguilera, on el torrent homònim discorre ja fora dels límits del terme.

Mapa del Terme de Bonastre. Font: Base Comarcal, Institut Cartogràfic de Catalunya (ICC)

Aquest ample fondal, solcat per petits torrents, gairebé tots ells afluents del torrent de l'Aguilera, està envoltat de turons i muntanyes amb cims aplanats que no sobrepassen els 400 metres d'altitud però que, en contrast amb el pròxim litoral mediterrani, suposen un territori relativament enlairat i alhora aïllat de les planes i sectors altament urbanitzats que cauen més enllà d'aquestes muntanyes que l'envolten.

La part septentrional del terme s'obre cap al nord des del lloc anomenat Els Plans, davallant per camps de vinya, olivera i ametller cap a la vall mitja del Gaià i l'Alt Camp.

2.2. Origen del nom de Bonastre

L'ocupació humana del territori del terme de Bonastre era ja efectiva en el període Eneolític, quan els humans varen començar a viure en assentaments més o menys estables i s'hi va trobar una destrala d'aquesta època en el lloc anomenat La Torreta com també s'hi han trobat restes iberes i romanes.

La proximitat de Tarragona i el pas de la Via Augusta pel pròxim Arc de Berà, a escassos cinc quilòmetres en línia recta, van fer del terme de Bonastre un lloc de conreus d'olivera, amb masos i viles agrícoles estables. Segons el filòleg Navot i Tomàs i l'historiador Gras i Elías, a BLAY, J. i NAVARRO, L. (2005) el nom primitiu de Bonastre prové del llatí "*oleastre*" i "*alastro*" : "terra d'oli".

En la documentació antiga hi figura Bonastro (S. XII), si bé anteriorment es troba documentat com a Alastro (S. XI); és un *nom d'origen incert* segons el Nomenclator Oficial de Toponímia Major de Catalunya, (fitxa 166 NOTMC, 2007).

Durant el període de la repoblació de la Catalunya Nova, el Reial Monestir de Sant Cugat va emprendre una etapa d'expansió per les terres del Penedès. Sant Cugat va obtenir la jurisdicció del territori de Bonastre el 1178, mentre que avançat el segle XII i a l'inici del XIII apareix en diferents documents amb el nom "*Alastre*".

El 1369 Bonastre ja tenia 64 focs i gaudia de personalitat pròpia. El territori era governat per un batlle depenent de l'Abadia de Sant Cugat. (BLAY, J. i NAVARRO, L. (2005)

La jurisdicció sobre Bonastre va passar tant a mans reial com monàstica en diferents períodes.

El capbreu de 1562 conté informació valuosa sobre els noms de les terres i les partides existents a l'època, en el de 1694, al títol s'escriu: "*Cabreu del lloch de Sta Madalena de Bonastra*" i el de 1778, a més dels amillaments confeccionats a partir de la segona meitat del segle XIX, aporten informació sobre els noms registrats documentalment de les partions de les terres i dels conreus.

El topònim *Bonastre* apareix al mapa del Bisbat de Barcelona realitzat el 1762 per D. Francisco Xavier de Garma. El Bisbat era dividit en demarcacions o "deganats", on a la demarcació del Penedès (*Deanato de Panades*), hi figura *Bonastre*.(BARELLA, A. SCG, IMH)

Els mapes de les minutes municipals van ser realitzats el 1922 per *Instituto Geográfico y Estadístico de España* i aporten força informació, però la toponímia conté molts errors tant de localització com de lèxic. El cas és que els topògrafs i els agrimensors de l'època no tenien, a la vista dels mapes, massa coneixement de la llengua catalana, anaven per feina i es van detenir ben poc en aquests detalls.

D'aquest document (Mapa planimètric de Bonastre) són importants els noms dels camins (odònims) que enllaçaven Bonastre amb els pobles i viles veïnes i també representa un document més a tenir en compte a l'hora de fer el seguiment onomàstic de les partides del terme.

3. Els topònims vius de Bonastre

3.1. Apunt sobre la morfologia del poble

El nucli urbà del poble de Bonastre, on el 2010 hi vivien 402 persones (Padró 2010), ocupa un espai entre els torrents de la Cometa i l'Aguilera, restant una mica enlairat sobre l'extrem meridional i més baix de la carena que els separa, té una forma allargassada de nord a sud i de punta a punta mesura uns 500m i ocupa 13,5ha.

És un poble de carrers amb l'amplada de pas de carro i amb cases força antigues, sobretot dels segles XVIII i XIX, que originàriament pertanyien a gent que es dedicava a l'agricultura i la ramaderia, tot i que n'hi ha alguna de senyorial com la *Casa Fontanilles*.

Una bona part de les cases han estat reformades i actualitzades, moltes d'elles mantenen cups, golfes, corrals i pous i un bon nombre conserven amples portals per on entraven el carro i la mula i on ara, en molts casos, hi entren automòbils. Dins el nucli urbà també hi ha alguns llocs i cases singulars que han estat conservats o bé restaurats com la *Casa del Delme*, *el Trull* i "*la Compretiva*" i moltes de les cases mantenen el renom viu.

Casa de la Vila a la Plaça Major
Fotografia: J. Sicart, 2011

3.2. Els carrers del poble

Els carrers principals del nucli urbà, Major, Muralla, Nou i Església, s'orienten a migjorn amb un pendent lleuger i són els més llargs, tancant un seguit de carrers més curts i planers disposats de llevant a ponent, Sagrat, Portal, Mig i Jesús., encaixats en aquests carrers principals.

Els carrers oberts més recentment s'adapten força a aquest esquema que naturalment proposa el mateix relleu, tot i que els de més amunt del Sagrat ja són més costeruts. Malgrat l'absència de voreres per la seva estretor, tots els carrers són molt agradables de transitar degut als pocs vehicles que hi circulen.

Els noms dels carrers, en el cas de Bonastre, són indestriables del territori i, a excepció de pocs que fan referència a persones o divinitats, tots indiquen la seva direcció o contenen alguna, qualitat, o element entenedor.

1. Baixada de la Font	17. Carrer del Portal
2. Camí Solà	18. Carrer del Pou
3. Carrer Casetes	19. Carrer del Sagrat
4. Carrer d'Albinyana	20. Carrer dels Masos
5. Carrer de Baix	21. Passeig de les Moreres
6. Carrer de Jesús	22. Plaça de la Muntanyeta
7. Carrer de la Creueta	23. Plaça de les Tres Creus
8. Carrer de La Figuerola	24. Plaça del Mig (La Placeta)
9. Carrer de la Muralla	25. Plaça Major
10. Carrer de la Societat	26. Placeta, la
11. Carrer de les Estries	27. Camp del Sastre
12. Carrer de Pau Casals	28. Carrer Església
13. Carrer de Santa Magdalena	29. Carrer Llobregat
14. Carrer de Santa Quitèria	30. Carrer Major
15. Carrer del Mig	31. Carrer Nou
16. Carrer del Nord	32. Carreró del Carrer Major, El

1. Baixada de la Font. Carrer del poble de Bonastre darrera de l'església i font de Sta. Magdalena.
2. Camí Solà. Camí que abans passava entre vinyes i camps i ara és carrer al S del nucli urbà. Molt exposat al Sol.
3. Carrer Casetes. Carrer del nucli urbà al poble de Bonastre al N del poble
4. Carrer d'Albinyana. Carrer del nucli urbà al poble de Bonastre on surt la carretera d'Albinyana. Antic camí d'Albinyana
5. Carrer de Baix. Carrer del nucli urbà al poble de Bonastre
6. Carrer de Jesús. Carrer del nucli urbà a la part S del poble de Bonastre
7. Carrer de la Creueta. Carrer del nucli urbà que dona a la Plaça Major. A la cantonada hi ha una creueta.
8. Carrer de La Figuerola. Carrer del nucli urbà al poble de Bonastre. Amb el nom de la partida de terra pròxima.
9. Carrer de la Muralla. Carrer del nucli urbà que resseguia antigament un tros de muralla.
10. Carrer de la Societat. Carrer del nucli urbà a la part S del poble, d'obertura recent on hi ha La Societat
11. Carrer de les Estries. Carrer desconnectat del nucli urbà a la part E del poble. Antiga partida de Tries.
12. Carrer de Pau Casals. Carrer del nucli urbà al poble de Bonastre prop de la Placeta del Mig.
13. Carrer de Santa Magdalena. Carrer del nucli urbà al poble de Bonastre. Entre Les Moreres i La Muntanyeta.
14. Carrer de Santa Quitèria. Carrer del nucli urbà al poble de Bonastre. Entre Sagrat i Casetes.
15. Carrer del Mig. Carrer del nucli urbà al poble de Bonastre. Entre Major i Muralla.
16. Carrer del Nord. Carrer del nucli urbà al poble de Bonastre. Entre la Plaça de les Tres Creus i La Muntanyeta.
17. Carrer del Portal. Carrer del nucli urbà on hi ha un pas per on el carrer passa sota d'una de les cases.
18. Carrer del Pou. Carrer del nucli urbà del poble de Bonastre on hi havia el pou públic.
19. Carrer del Sagrat. Carrer del nucli urbà davant de l'església. El lloc de l'església s'anomena també "El Sagrat".
20. Carrer dels Masos. Carrer del nucli urbà al N del poble de Bonastre amb sortida cap a Els Masos.
21. Passeig de les Moreres. Nou passeig arbrat amb moreres, més amunt de la font de Santa Magdalena
22. Plaça de la Muntanyeta. Entre el carrers Casetes i Figuerola al N del nucli urbà
23. Plaça de les Tres Creus. Al capdamunt del carrer Nord un cop passades Les Casetes on hi ha tres antigues creus de ferro.
24. Plaça del Mig. (La Placeta) Coneguda i anomenada "La Placeta" pels habitants de Bonastre.
25. Plaça Major Plaça Major, on hi ha la Casa de la Vila, "l'Ajuntament".
26. Placeta, La. Plaça del Mig, on hi ha una casa on de jove, el músic universal Pau casals hi passava l'estiu.
27. Camp del Sastre. Carrer obert als anys 80 i que travessa un antic camp anomenat del Sastre.
28. Carrer Església. Carrer del nucli urbà al poble de Bonastre entre els carrers Creueta i Sagrat.
29. Carrer Llobregat. Carrer del nucli urbà al poble de Bonastre. Entre Camí Solà i Camp del Sastre.
30. Carrer Major. Carrer principal del nucli urbà al poble de Bonastre.
31. Carrer Nou. Carrer del nucli urbà al poble de Bonastre. Entre Sagrat Plaça Major.
32. Carreró del Carrer Major. El Carrer que arrenca del carrer Major i que no té sortida. Anomenat també "el carrer que no passa".

3.3. Les cases del nucli urbà

En aquest apartat hi figuren els noms i renoms d'algunes cases, presentant una mostra de la que seria una llarga llista de més de cent anotacions, criteri que pretén que, en el present recull toponomàstic, hi figurin amb major nombre aquells topònims que tenen una incidència en el context territorial, més que no pas l'exhaustivitat temàtica. No obstant, a través d'aquests noms i renoms, hom pot entreveure alguns dels oficis del passat, les tradicions familiars i el tarannà dels habitants de Bonastre.

33. Ca la Dida	42. Cal Ponet
34. Ca la Júlia	43. Cal Pubill
35. Ca l'Ambrós	44. Cal Regalat
36. Cal Benigne	45. Casetes, Les
37. Cal Boscater	46. Compretiva, La
38. Cal Daniel	47. Ca l'Hostaler
39. Cal Guxó (Guixo)	48. Cal Catapí
40. Cal Magí	49. Cal Pastor
41. Cal Pimpom	50. Casa Fontanilles

33. Ca la Dida. Casa al carrer Església amb una rajola al portal on es veu la imatge d'una dida.
34. Ca la Júlia. Casa al carrer Muralla. Antropònim amb rajola al portal.
35. Ca l'Ambrós. Casa al carrer Major amb portal de pedra on hi figura l'any 1816 i amb una rajola amb el renom.
36. Cal Benigne. Casa al carrer Major. Antropònim i renom procedent d'una nissaga on avi fill i net porten el mateix nom.
37. Cal Boscater. Casa al carrer Nou. Que feia l'ofici de boscater (escorçadors, carboners i fogassers).
38. Cal Daniel. Casa al carrer de Jesús amb portal de pedra amb una dovella on hi figuren l'any 1768 i les eines de picapedrer.
39. Cal Guxó (Guixó). Al carrer Muralla. Guixó, lleguminosa de l'espècie *Dolichos melanophthalmos*.
40. Cal Magí. Al carrer Major. Allotjament rural. Antropònim i renom procedent d'una nissaga on avi fill i net porten el mateix nom.
41. Cal Pimpom. Casa al carrer Nou tocant a la Plaça Major.
42. Cal Ponet. Casa. Carrer de Jesús (dim. de Josep: Josepó-Joseponet) També figurava com "Povet" (cadastre).
43. Cal Pubill. Casa. al carrer de Jesús (el pubill és l'home o marit casat amb una pubilla hereva).
44. Cal Regalat. Casa a la Plaça Major. Antropònim.
45. Casetes, Les. Grup de cases més aviat petites al N del nucli urbà.
46. Compretiva, La. Casa del carrer Major on hi havia la cooperativa (un economat al 1930)
47. Ca l'Hostaler. Casa al Carrer Nou (hostaler: que hostatjava persones. Fonda)
48. Cal Catapí. Casa. Plaça Major. Botiga de diaris i estanc. Antropònim, renom
49. Cal Pastor. A la Plaça Major, carreró, carnisseria. Que feia o fa de pastor (ramat i carnisseria del poble)
50. Casa Fontanilles. Casa senyorial de la família Fontanilles, amb esgrafiats a la façana a la Plaça Major. antropònim

*Antiga premsa, ara ornamental a la Baixada de la Font
Fotografia: J. Sicart, 2011*

3.4. Els llocs significatius

Alguns dels llocs significatius del poble, dins del mateix nucli urbà o bé pròxims, solen ser el punt de trobada i de realització d'actes i reunions veïnals, tant per motius religiosos, socials, laborals o lúdics, *l'Església, La Llar Social* o *La Societat* mentre que en altres s'hi ubiquen serveis com *La Farmaciola* i *Les Escoles* o serveixen esporàdicament de lloc d'esbarjo com. *El Garrofer* o *el Safareig de Santa Quitèria*. D'altres ho són perquè han estat restaurats com a elements històrics com és el cas de *Les Tres Creus* i *El Trull d'Oli*, o bé són un paratge on s'hi han trobat restes dels primers assentaments humans com *La Torreta dels Moros*.

51. Ajuntament, l'	60. Llar Social, La
52. Casa del Delme	61. Tres Creus, Les
53. El Dipòsit	62. Premsa d'oli
54. El Garrofer	63. Rectoria, La
55. Escoles, Les (velles)	64. Safareig de Santa Magdalena
56. Escoles, Les (noves)	65. Safareig de Jesús
57. Església de Santa Magdalena	66. Societat, La
58. Farmaciola, La	67. Torreta dels Moros
59. Hípica, L'	68. Trull d'Oli, El

51. Ajuntament, L'. Casa del Consistori Municipal a la Plaça Major.
52. Casa del Delme. Casa més antiga del poble on es pagava el delme al Monestir de Sant Cugat (Cal Ferrer). Delme: impost (part de la collita).
53. El Dipòsit. Dipòsit d'aigua que abasteix La Vinya de Bonastre situat prop de la Muntanya de l'Ambròs.
54. El Garrofer. A l'entrada S del nucli urbà on hi resta un garrofer i una esplanada i l'escola nova.
55. Escoles, Les. Escoles velles del poble al carrer d'Albinyana (actualment escola breçol).
56. Escoles, Les. Escola nova del poble al carrer Muralla (educació infantil i primària).
57. Església de Santa Magdalena. Església Parroquial de Santa Maria Magdalena de Bonastre (1850).
58. Farmaciola, La. Despatx de farmàcia del poble i consultori mèdic al carrer Església.
59. Hípica, L'. Centre Hípic Bonastre a 1Km al nord del nucli urbà entre La Barquera i Petdellebre "Els Cavalls".
60. Llar Social, La. Bar-restaurant i sala social al carrer Major.
61. Tres Creus, Les. Antic lloc, promontori i ara plaça on hi ha clavades tres creus de ferro.
62. Premsa d'oli, La. Local del carrer Muralla on hi ha instal·lada la premsa d'oli del poble.
63. Rectoria, La. Estança parroquial annexa de l'església de Santa Maria Magdalena
64. Safareig de Santa Magdalena. Safareig de pedra traslladat i reconstruït prop de la font de Santa Magdalena.
65. Safareig de Jesús. Safareig conservat a la font de Jesús (anomenada erròniament de Santa Quitèria), Major entre la Placeta i el carrer Jesús.
66. Societat, La. Edifici de la vella societat rehabilitat amb escenari i altres serveis. Entre els carrers Major, Muralla i Societat.
67. Torreta dels Moros. Antic assentament agrícola romà a La Torreta (Pallissa del Solà), amb runes ja excavades.
68. Trull d'Oli, El. Lloc on hi havia l'antic trull. Moles conservades, al carrer Església.

Església de Santa Magdalena des del Camí de Salomó
Fotografia: J. Sicart, 2009

3.5. Els barris i les urbanitzacions

Actualment, al nucli principal, no hi ha una divisió en barris. Algunes cases desconnectades del nucli urbà, com eren les de Les Casetes, van quedar comunicades amb una actuació urbanística que durant la dècada de 1985-1995 es va dur a terme a la zona de Les Moreres, a l'extrem nord del poble.

Les urbanitzacions existents que es van començar a construir cap al 1970 són La Vinya de Bonastre, amb un bon nombre de cases de nova planta, on hi viuen 170 persones empadronades i La Font de la Gavatxa, actuació urbanística que no va reeixir, on hi viuen 20 persones (Padró 2010).

3.6. Carrers de les urbanitzacions La Font de la Gavatxa i La Vinya de Bonastre

Carrers de nova fornada atenen el creixement de les urbanitzacions al sud del terme municipal als quals, cal remarcar-ho, se'ls ha posat noms adients i en sintonia amb els llocs més pròxims: *Fallonga*, *Puig-roig*, *La Mina*, i quan no ha estat així, s'ha optat pels noms de províncies, viles i comarques catalanes: *Barcelona*, *Vendrell*, *Priorat*, i serralades, o bé Mares de Déu de culte nostrat entre d'altres, cosa que cal elogiar perquè desgraciadament no ha succeït en altres llocs urbanitzats de la comarca i de l'entorn més immediat on els noms dels carrers segueixen patrons aleatoris sens cap ni peus.

69.	Carrer de la Mina	81.	Carrer de Bonastre
70.	Carrer de La Pobla	82.	Carrer de Garraf
71.	Carrer de Núria	83.	Carrer de Girona
72.	Carrer del Molí	84.	Carrer de l'Alt Camp
73.	Carrer del Puig-Roig	85.	Carrer de Lleida
74.	Carrer Fallonga (Falongues)	86.	Carrer de Tarragona
75.	Carrer Rovira	87.	Carrer del Baix Penedès
76.	Avinguda Capella	88.	Carrer del Priorat
77.	Avinguda de l'Aguilera	89.	Carrer del Vendrell
78.	Avinguda de Catalunya	90.	Carrer Pirineus
79.	Carrer d'Andorra	91.	Carrer Ponent
80.	Carrer de Barcelona	92.	Passatge Montserrat

69. Carrer de la Mina. Urbanització La Font de la Gavatxa. Carrer que té sortida cap a la mina d'aigua (font).
70. Carrer de La Pobla. Urbanització La Font de la Gavatxa. Carrer per on passa el Camí de la Pobla de Montornès
71. Carrer de Núria. Urbanització La Font de la Gavatxa. Dedicat a la Mare de Déu de Núria.
72. Carrer del Molí. Urbanització La Font de la Gavatxa. S'anomena la proximitat de l'antic molí (en runes).
73. Carrer del Puig-Roig. Urbanització La Font de la Gavatxa. Carrer costerut encarat cap al turó del Puig-roig.
74. Carrer Fallonga (Falongues). Urbanització La Font de la Gavatxa. Carrer que passa i voreja el fondal de Falongues.
75. Carrer Rovira. Urbanització. La Font de la Gavatxa. S'anomena la veïna Muntanya de la Rovira.
76. Avinguda Capella. Carrer de la Urbanització La Font de la Gavatxa. Partida de terra del Puig Capella.
77. Avinguda de l'Aguilera. Carrer de la Urbanització La Font de la Gavatxa. S'anomena el veí Torrent de l'Aguilera.
78. Avinguda de Catalunya. Carrer de la Urbanització La Vinya de Bonastre. Catalunya.
79. Carrer d'Andorra. Urbanització La Vinya de Bonastre. Principat d'Andorra.
80. Carrer de Barcelona. Urbanització La Vinya de Bonastre. Noms de carrers dedicats a poblacions i comarques catalanes.
81. Carrer de Bonastre. Urbanització La Vinya de Bonastre. Nom de carrer dedicat a Bonastre.
82. Carrer de Garraf. Urbanització La Vinya de Bonastre Noms de carrers dedicats a poblacions i comarques catalanes.
83. Carrer de Girona. Urbanització La Vinya de Bonastre Noms de carrers dedicats a poblacions i comarques catalanes.
84. Carrer de l'Alt Camp. Urbanització La Vinya de Bonastre Noms de carrers dedicats a poblacions i comarques catalanes.
85. Carrer de Lleida. Urbanització La Vinya de Bonastre Noms de carrers dedicats a poblacions i comarques catalanes.
86. Carrer de Tarragona. Urbanització La Vinya de Bonastre Noms de carrers dedicats a poblacions i comarques catalanes.
87. Carrer del Baix Penedès. Urbanització La Vinya de Bonastre Noms de carrers dedicats a poblacions i comarques catalanes.
88. Carrer del Priorat. Urbanització La Vinya de Bonastre Noms de carrers dedicats a poblacions i comarques catalanes.
89. Carrer del Vendrell. Urbanització La Vinya de Bonastre. S'anomena la capital comarcal del Baix Penedès.
90. Carrer Pirineus. Urbanització La Vinya de Bonastre. S'anomena la Serralada del Pirineu.
91. Carrer Ponent. Urbanització La Vinya de Bonastre. Carrer orientat cap a ponent
92. Passatge Montserrat. Urbanització La Vinya de Bonastre. Carrer dedicat a la Mare de Déu de Montserrat

3.7. Els masos, les masies, les pallisses, els corrals i les barraques

Expressió sobre el territori de la gran activitat agrícola i ramadera desenvolupada en temps passats són la quantitat de masos, masies pallisses, barraques i corrals repartits per tot el terme. Algunes són habitades (46 habitants en disseminat, Padró 2010). Els últims masos i masies més antics situats a les afores i en partides allunyades van ser abandonats entre els anys 1940 i 1960 i ara són en estat ruïnós: *Ca l'Antic*, *Cal Pugic*, *Masia dels Plans*, *Masia d'en Pié*. Igualment succeeix amb moltes de les pallisses, corrals i barraques de pedra seca.

Darrerament, persones que han comprat terres al terme, han arranjat, amb més o menys gust, aquestes construccions, però ja no s'usen per a finalitats agrícoles, sinó com a casetes d'esbarjo, encara que en conjunt constitueixen un testimoni històric del que van ser les activitats agràries al terme de Bonastre.

93. Ca l'Antic	106. Caseta del Miquel
94. Cal Lluïset	107. Corral de l'Hivern
95. Cal Pugic, Mas de	108. Corral del Figuera
96. Cal Setró	109. Corral del Galant
97. Calaf, Mas d'en	110. Corral del Revell
98. Mas de la Trunyella	111. Pallissa del Daniel
99. Mas Gatell, El	112. Pallissa del Gurugú
100. Masia del Titxador (Teixidor)	113. Pallissa del Juli
101. Masia dels Plans	114. Pallissa del Pagès
102. Masia d'en Pié	115. Pallissa del Sitgetí
103. Masia d'Escansa	116. Pallissa del Solà
104. Cal Passafora	117. Pallissa vella del Corral
105. Cal Peix (Peig)	118. Barraca de Verdals

93. Ca l'Antic. Runes, camí de Ca l'Antic entre la Garrofera el Revell. Antropònim/renom.
94. Cal Lluïset. Masia conservada al camí de Salomó. Antropònim.
95. Cal Pugic, Mas de. Masia enrunada al N del terme, fondal i partida de Cal Pugic. Antropònim. Puxic en alguns mapes.
96. Cal Setró. Masia habilitada. Antropònim/renom. (satro-sarró). Actualment finca cinegètica Pedra Grossa.
97. Calaf, Mas d'en. Mas habitat ja dins el terme de Montferri però de referència acceptada comunament pels bonastrencs.
98. Mas de la Trunyella. Masia a SO del terme, gran i amb nombroses dependències al peu del Camí de Vespella.
99. Mas Gatell, El. Mas reconstruït i habitat ja dins el terme de Vespella de Gaià.
100. Masia del Titxador (Teixidor). Masia a l'oest de la partida d'Els Masos prop del Camí dels Plans.
101. Masia dels Plans. Masia esplèndida al S de la partida homònima prop del Camí de Salomó amb corral i pou.(força malmesa).
102. Masia d'en Pié. Masia al N del terme i de la Plana d'en Pié. Antropònim.
103. Masia d'Escansa. Masia amb corral, ja en terme d'Albinyana a l'est del Fondo d'Escansa.
104. Cal Passafora. Masia al peu de la carretera TV-2041 a la partida homònima.
105. Cal Peix (Peig). Caseta i partida de terra a la vora del Torrent de l'Aguilera gairebé al límit amb el terme de Roda de Berà.
106. Caseta del Miquel. Pallissa al S de Passafores. Antropònim.
107. Corral de l'Hivern. Antic corraló a la partida d'El Mallol, a l'oest del Puig-roig.
108. Corral del Figuera. Antic corraló a la partida d'Els Fondets i a l'est de la muntanya de la Rovira.
109. Corral del Galant. Antic corraló a la partida dels Plans i prop de la pallissa del Pagès i Bosc del Celestí.
110. Corral d'El Revell. Runes del corral enlairat al capdamunt del fondal del Revell. Partida del Revell.
111. Pallissa del Daniel. Pallissa situada al S del Bosc del Celestí al pas del Camí dels Plans.
112. Pallissa del Gurugú. Pallissa a la partida del Gurugú al SE del Puig Barbolí pròxima al mas de la Trunyella. Topònim transportat.
113. Pallissa del Juli. Pallissa situada pocs metres a NE de la mateixa font de la Gavatxa. Antropònim.
114. Pallissa del Pagès. A la vora del Bosc del Celestí i a l'est del Corral del Galant al pas del Camí dels Plans.
115. Pallissa del Sitgetí. A la partida del Sitgetí, amb corral i compartida per dos propietaris.(sitja, sitjar, sitgetí).
116. Pallissa del Solà. A la partida de La Torreta, aprofitada actualment com a corral d'ovelles, prop Torreta dels Moros.
117. Pallissa vella del Corral. Al marge esquerre del Roldonar, a la confluència amb el baixant d'aigües de La Torreta.
118. Barraca de Verdals. Barraca de pedra seca amb obra espigada situada al Coll de Verdals a la vora del Camí de Cal Setró.

3.8. Les muntanyes, els fondals, les planes, les solanes, les obagues, les mines

Els orònims tenen una gran presència en la toponímia del territori, destacant-ne la qualitat muntanyosa del terme municipal. Hi apareix sovint el nom comú “*fondo*” que és com s’anomena en aquestes terres el fondal, coma o valleta entre carenes, que pot ser més o menys ampli, format per les terrasses al·luvials del quaternari, com ho és el que acull el nucli principal de població, on s’hi acumulen els millors sols i d’altres de més estrets, molt conreats antigament i que es mantenen en feixes ben enlairades.

El mot comú fondo s’acompanya normalment d’un antropònim: *Fondo del Mercader*, *Fondo del Pau Regalat*, *Fondo del Lluïсот* i en altres, molt escassos, d’un nom o d’un adjectiu que comporta una alta significació territorial *Fondo Agrest*, *Fondo de les Mines*. Cal entendre doncs que gairebé tots els fondals havien estat treballats i que, de vell antuvi, van prendre el nom dels seus propietaris. També hi trobem el mot *clot*: *Clot de Bou*.

A les parts culminants de la muntanya apareixen els noms comuns *puig* i *pujolet*, evidenciant l’acabament més o menys punxegut del seu cim, mentre que *plana* (designant muntanya) o *mola*, retraten amb aquest nom el perfil tabular de les elevacions. Per als plans i planes extensos hi trobem *plans* i *plana* (designant un pla).

També apareix un sol cop el mot *costa* com la *Costa del Sanabre* i curiosament pel vessant meridional d’aquesta muntanya hi flanquejava integrament el Camí d’Albinyana, ara carretera asfaltada (TV-2041). Possiblement la pujada pronunciada en el primer tram i el fet de costejar-ne tot el seu vessant, podria ser un motiu per a distingir la muntanya de les altres amb aquest nom. El nom comú *muntanya* és força present.

El mot *coll* s’empra per a designar tots els passos enlairats i no en trobem d’altre: *Coll de la Font del Benet*, *Coll de Repàs*, *Coll de Verdals*.

Malgrat el fenòmen càrstic dominant, sobretot a la part oriental de les muntanyes del terme, són poques les coves o avencs oberts a la superfície. L’únic avenc del terme ressenyat al Catàleg espeleològic de Catalunya és l’avenc d’Escansa, també anomenat del Baldiri, que no consta en la cartografia actual i que val la pena de georeferenciar en el present treball.

119. Avenc d’Escansa	136. Mola, La
120. Clot de Bou	137. Muntanya de la Guixera
121. Costa del Sanabre, La	138. Muntanya de la Rovira
122. Fondo Agrest	139. Muntanya de l’Ambròs
123. Fondo de Cal Setró	140. Muntanya del Molí
124. Fondo de la Torrreta	141. Muntanyes del Tet
125. Fondo de l’Albert	142. Obaga del Maià, L’.
126. Fondo de l’Ambròs	143. Pedró de Cal Setró, El.
127. Fondo de les Mines	144. Plana del Calvet
128. Fondo del Gibert	145. Plana del Xicu, La
129. Fondo del Lluïсот	146. Plana del Xim, La
130. Fondo del Mercader	147. Plana d’en Pié
131. Fondo del Mercader (2)	148. Plana d’Escansa
132. Fondo del Pau Regalat	149. Puig Barbolí
133. Fondo d’Escansa	150. Pujolet, El
134. Mines de Ferro	151. Quatre Termes, Els
135. Mines del Clofoll (Mines de plata)	152. Turó de Puig-roig

119. Avenc d’Escansa. (UTM 31 T 371551,4565926) Avenc de 20m de fondària a la Plana d’Escansa. També anomenat avenc del Baldiri.

120. Clot de Bou. Barranc que s’enfonsa cap al N des de la carena homònima que limita el terme.

121. Costa del Sanabre, La. Carena enlairada sobre els fondals de Els Covillassos i el Fondo Agrest. Antropònim.

122. Fondo Agrest. Fondal estret i enlairat entre la Costa del Sanabre i Escansa. Topònim transparent.

123. Fondo de Cal Setró. Barranc fondal per on discorre el Torrent de Cal Setró que de N a S recorre l’est del terme. Antropònim.

124. Fondo de la Torrreta. Fondo a la partida de La Torrreta.

125. Fondo de l’Albert. Fondal petit prop de la muntanya de La Guixera (La Trunyella). Antropònim.

126. Fondo de l’Ambròs. Fondo i torrent que recull les aigües del vessant S de la muntanya de la Rovira prop de La Vinya de B.

127. Fondo de les Mines. Fondal entre el Coll de Verdals i el Torrent de Cal Setró. Antigues mines de ferro.

128. Fondo del Gibert. Fondal al N del terme entre la Plana del Calvet i Les Esplanes. antropònim (Jubert:d’origen germànic)

129. Fondo del Lluïсот. Fondal a la partida de Cal Lluïсот al NO d’El Bargalló. Antropònim.

130. Fondo del Mercader. Fondal conreat al davant del cementiri (torrent de La Cometa) entre La Figuerola i La Parellada. Antropònim.

131. Fondo del Mercader (2). Fondal treballat entre La Garrofera i Ca l’Antic, seguint el Camí dels Plans. Antropònim.

132. Fondo del Pau Regalat. Fondal coسترut al E de La Caseta als pujants de la Costa del Sanabre. Antropònim.
133. Fondo d'Escansa. Fondal ample fins fa poc conreat a O de la masia tocant els límits del terme amb Albinyana
134. Mines de Ferro. Antigues mines de ferro (*hematites parda*), a la part alta del Fondo de les Mines, Camí de Cal Setró.
135. Mines del Clofoll (Les mines de plata). Antigues mines de galena argentífera al N de la partida del Clofoll (pous a cel obert).
136. Mola, La. Muntanya aplanada de 316,6m d'altitud al límit SO del terme. Punt més alt de la comarca del Tarragonès.
137. Muntanya de la Guixera. Muntanya a la partida de La Trunyella i prop de la masia, amb restes dels antics forns de guix .
138. Muntanya de la Rovira. Muntanya 301m molt a prop de La Vinya al S del Torrent de La Cometa.
139. Muntanya de l'Ambrós. Tocant a l'est de l'urbanització de La Vinya de Bonastre. Antropònim.
140. Muntanya del Molí. Muntanya 244m prop del Coll de Repàs i pròxima al primer molí.
141. Muntanyes del Tet. Carena allargassada entre el Clot de Bou i Cal Pugic.
142. Obaga del Maià, L'. Obaga al N del Puig-roig, conreada antigament, entre les partides del Roldonar i l'Aubedà.
143. Pedró de Cal Setró, El. Fita del terme municipal a la partió oriental.
144. Plana del Calvet. Plana al N del terme, tocant amb el Fondo del Gibert.
145. Plana del Xicu, La. Plana enlairada al SE del terme seguint cp a l'oest la carena de la Plana del Xim.
146. Plana del Xim, La. Cim aplanat 272m al límit del terme de Bonastre. Antropònim (Quim, Xim).
147. Plana d'en Pié. Plana extensa al N del terme tocant el límit amb Montferri.
148. Plana d'Escansa. Muntanya aplanada 350m entre la Masia d'Escansa i la Costa del Sanabre.
149. Puig Barbolí. Puig de 301,7m al S de la Fontmartina i al N d'El Gurugú
150. Pujolet, El. Pujol al N del nucli urbà que separa les partides del Clofoll i Petdellebre.
151. Quatre Termes, Els. Partió municipal Albinyana-Roda de Barà-El Vendrell- Bonastre prop de la Plana del Xim
152. Turó de Puig-roig. Turó 264,7m al SO del terme amb argiles vermelles Bundsandstein. Orònim i corònim.

La Masia dels Plans
Fotografia: J. Sicart, 2011

3.9. Els torrents, les fonts, les sèquies, els pous i les basses

Bonastre era conegut a la comarca i pobles veïns com “*el poble de l'aigua*” per l'abundància de fonts i mines i per l'existència d'un flux d'aigua superficial i permanent com és el Torrent de l'Aguilera. Això es deu al subsòl de tipus càrstic de les muntanyes del Massís de Bonastre i a l'important aquífer procedent del riu Gaià. Així, al territori hi abunden les fonts, mines d'aigua, basses i pous. Cal destacar que moltes de les cases del mateix poble tenien, i algunes encara el conserven, un pou als baixos o al corral.

El territori és solcat per nombrosos torrents, el principal és el de l'Aguilera, que conté en el seu curs mitjà i alt un estret però significatiu bosc de ribera, nom que li ve de la muntanya de l'Aguilera, amb la carena orientada al SE, que estreny el torrent entre el Fondo de Bonastre i la plana litoral ja en termes de Roda de Barà i de Creixell. La muntanya escanya el torrent amb un petit cingle clivellat per nombrosos forats que podria haver estat un lloc idoni perquè les aus rapinyaires hi fessin els nius. D'aquí li vindria el nom i d'aquí el del torrent.

Cal dir que tant en la realitat natural com en el folklore popular, és persistent la presència i la imatge dels aligots i les àligues. Gairebé 900ha del terme municipal de Bonastre formen part d'una zona de protecció de l'àliga perdiguera, també anomenada cuabarrada (*Hieratus fasciatus*). A més, el nom del ball de diables de Bonastre, s'anomena “*Els Aguilots*”, amb una bèstia de foc batejada com “*l'Àguila de Bonastre*”.

Al Torrent de l'Aguilera hi aflueixen el del Roldonar, el dels Masos, el de Cal Setró i el Torrent de la Cometa. El Torrent de la Cometa, prou important i prou conegut amb aquest nom pels habitants de Bonastre, que manté alguns trams superficials permanents, i que recull les aigües del Sitgetí, del Fondo Agrest, del vessant oest de la Costa del Sanabre i del vesant N de la Muntanya de la Rovira, no consta com a topònim als mapes de l'ICC 1:5.000 i pertoca ressenyar-lo amb georeferència en aquest treball com també és el cas de la Font dels Cargolins i la Font dels Masos.

153. Bassa del Magí	165. Font del Pepito
154. Bassa del Pepito	166. Font del Sitgetí
155. Bassa del Sitgetí (nou)	167. Font dels Cargolins (nou)
156. Bonastre, Molí de	168. Font dels Masos
157. Font de Cal Setró	169. Molí de baix, El
158. Font de la Gavatxa, La	170. Molí de Dalt
159. Font de la Torreta	171. Parellada, Bassa de la
160. Font de la Trunyella	172. Torrent de Cal Setró
161. Font de Santa Magdalena	173. Torrent de la Cometa
162. Font de Santa Quitèria	174. Torrent de l'Aguilera
163. Font del Moliner	175. Torrent de les Segueres
164. Font del Pastorell	176. Torrent del Roldonar

153. Bassa del Magí. Bassa a la partida de La Caseta prop del cementiri. Antropònim
154. Bassa del Pepito. Bassa a la partida de La Caseta prop del cementiri. antropònim
155. Bassa del Sitgetí. Bassa i font de mina al capdamunt del Sitgetí. (sitja, sitjar, dipòsit lloc on es guardava blat o altres collites).
156. Bonastre, Molí de. Runes del molí a la riba dreta de l'Aguilera al S de La Vinya de Bonastre.
157. Font de Cal Setró. Font a la vora del Torrent de Cal Setró, prop del l'entrada del Fondo de Les Mines.
158. Font de la Gavatxa, La. Font a la partida homònima al peu del Camí de La Pobla GR-92. (gavassa, pollancre).
159. Font de la Torreta. (UTM 31 T 368222,4564754) al S de la Masia del Solà (La Torreta). Naixement del Roldonar.
160. Font de la Trunyella. Font pròxima a la Masia de la Trunyella que recull les aigües del vessant oest de La Mola.
161. Font de Santa Magdalena. Font "pública" prop de l'església i al pas de la carretera TV-2041. Font en honor de la patrona del poble.
162. Font de Santa Quitèria. Font "pública" del carrer Major, entre els carrers del Mig i Jesús. Font en honor de la segona patrona.
163. Font del Moliner. Al fonçal que hi ha sota la Masia del Passafora. Enrunada (es diu que era la que més rajava).
164. Font del Pastorell. Font situada al marge dret de l'Aguilera prop del camí de Passafora. Font construïda d'obra gairebé a la llera.
165. Font del Pepito. (UTM 31 T 370202,4565276) Font, mina i bassa gran a la partida de La Caseta. Antropònim.
166. Font del Sitgetí. (UTM 31 T 370463,4566382) Font i bassa gran al capdamunt del fondo del Sitgetí.
167. Font dels Cargolins. (UTM 31T 369082,4564763) a la confluència Aguilera-Roldonar. Font i bassa.
168. Font dels Masos. (UTM 31 T 369583,4566037) Font i bassa a la dreta del camí que puja al Revell.
169. Molí de baix, El. (era el segon riu avall) a 1 km del poble El Molinot (totalment esborrat)
170. Molí de Dalt. Restes del molí (primer riu avall) a 800m del poble. Molí de Bonastre.
171. Parellada, Bassa de la. Font i bassa a la partida de la Parellada.
172. Torrent de Cal Setró. Torrent important a l'est del terme. Passa per Roda de B. i desemboca prop del Port Romà (Creixell)
173. Torrent de la Cometa (UTM 31 T 369584,4564360) Torrent que ve del Sitgetí i desemboca a l'Aguilera. (Dim. de coma (valleta).
174. Torrent de l'Aguilera. Torrent i principal conca hidrogràfica del terme de Bonastre.
175. Torrent de les Segueres (o Seguera). Tanca el N del terme amb Masllorç, més enllà de Les Esplanes. (Etim.: seguer: "arner d'abelles")
176. Torrent del Roldonar. Torrent que recull l'aigua dels vessants orientals del Puig-roig i el Puig Barbolí. Fitònim (lloc amb roldor)

3.10. Les carreteres, els camins, els senders, els corriols, els ponts i els colls o collades

Els odònims, o noms dels camins del terme, expressen generalment la direcció cap a altres pobles veïns i més escassament els que es dirigeixen cap a altres indrets del terme, *Camí de La Pobla*, *Camí de Roda*, *Camí d'Albinyana*. Molts dels camins antics, alguns molt transitats en temps passats, han caigut en desús o han estat esborrats per les noves activitats agrícoles. Altres han estat literalment engolits per la vegetació. Amb tot es mantenen els que conduïen o enllaçaven finques agrícoles o partides de terra importants del terme com el *Camí de Ca l'Antic* i *Camí dels Plans*. Altres camins han estat absorbits pel creixement urbà i ara són carrers del poble: *Camí Solà*, *Camí de les Estries*. L'enclavament del poble al bell mig d'un territori muntanyenc ha dibuixat una xarxa de camins de tipus radial. Cal dir que no n'hi ha cap de planer i que els habitants de Bonastre, fins que no es va construir el ferrocarril que va posar estació a Roda de Berà, tant anaven cap a Valls pel camí de Valls o el de Montferri, cap al Vendrell per Albinyana o per Sant Vicenç de Calders o cap a Torredembarra i Tarragona per Roda, per La Pobla de Montornès o per Vespella.

177. Camí de Vespella	185. Camí de La Pobla
178. Camí-carretera d'Albinyana	186. Camí de les Estries
179. Carrerada de la Muntanya, La	187. Camí de Roda
180. Coll de la Font del Benet	188. Camí de Salomó
181. Coll de Repàs	189. Camí de Sant Vicenç
182. Coll de Verdals	190. Camí del Puig Barbolí
183. Camí de Ca l'Antic	191. Camí dels Plans
184. Camí de la Gavellada	192. Carretera Roda-Montferri (TV-2041)

177. Camí de Vespella. Camí antic que unia Bonastre amb Vespella de Gaià.
178. Camí-carretera d'Albinyana. Camí veïnal asfaltat entre Bonastre i Albinyana passant pel Coll de la Font del Benet.
179. Carrerada de la Muntanya, La. Camí de transhumància que travessa el terme entre Masllorenç i La Pobla de Montornès.
180. Coll de la Font del Benet. Pas elevat entre muntanyes partió amb Albinyana i pas de la carretera. Antropònim.
181. Coll de Repàs. Pas entre les muntanyes del Molí i Florencó (Roda de Barà) per on passa el Camí de Roda.
182. Coll de Verdals. Colladeta al camí de Cal Setró, partida del Garrofer de'n Roca. (figues o olives verdals, de color verd quan són madures).
183. Camí de Ca l'Antic. Camí que des del centre hípic puja cap als Plans passant per les runes de Ca l'Antic.
184. Camí de la Gavellada. Camí que des del nucli urbà travessa l'Aguilera (pas sota carretera).
185. Camí de La Pobla. Sender que uneix Bonastre i la Pobla de Montornès per la Gavatxa i el Mas Gibert. GR-92.
186. Camí de les Estries. Camí entre el carrer de les Estries i el Camí-carretera d'Albinyana.
187. Camí de Roda. Camí que uneix Bonastre amb Roda a través del Coll de Repàs.
188. Camí de Salomó. Camí que uneix Bonastre amb Salomó passant per Cal Lluïset i Mas Boronat(Salomó)
189. Camí de Sant Vicenç de Calders. Camí que va de Bonastre a Sant Vicenç i El Vendrell passant per Cal Setró.
190. Camí del Puig Barbolí. Camí que puja al Puig Barbolí (tallafocs).
191. Camí dels Plans. Camí antic que des d'Els Masos puja als Plans per la Masia del Teixidor i la del Daniel.
192. Carretera Roda-Montferri (TV-2041). Antic Camí de Bonastre a Montferri.

3.11. Les partides, els camps, els trossos, els horts

Resseguint els noms de les partides de terra al capbreu i al cadastre dels segles XVI i XVIII, podem veure la continuïtat d'un bon nombre d'aquests noms de lloc. D'altres s'han perdut o han canviat la denominació.

Cal destacar però que les partides inscrites en el capbreu de 1562 eren 52, equivalents a 2.146 jornals, i al cadastre de 1778 s'hi afegeixen 46 noms més i es recompten 2.233 jornals. Certament, molts dels noms d'aquestes partides són repetits amb el nom canviat com és el cas de *l'Albedar* que apareix com *Aubeda* (l'Albeda o l'Aubedà), *Gargallo* que apareix també com *Vargalló* (El Bargalló) o *Alcofol* que apareix com *Clofell* (El Clofoll).

Els noms actuals de les partides de terra ofereixen una lectura territorial que és, en general, força transparent en la majoria dels topònims i molt descriptiva del territori. Sovint evocuen la vegetació de l'entorn: *El Roldonar*, *L'Albedar*, el relleu: *Els Plans*, *Els Fondets* o una qualitat del sòl: *La Guixera*, *El Clofoll*.

No hi falten topònims de nom més opac com ara *El Beco*, curiosos com *Petdellebre* i n'hi ha de significativitat territorial que, un cop analitzats, aporten una lectura geogràfica important com *Les Golfes*.

193. Albedà, l' (l'Aubedà)	210. Covillassos, Els	227. Manelles
194. Bargalló	211. Creus	228. Mas Gatell, El
195. Barquera, La	212. Crofoll, El	229. Masos, Els
196. Beco, El	213. El Sitgetí	230. Molinot, El
197. Boscarró, El	214. Esplanes, Les	231. Parellada, la
198. Cal Lluísot	215. Falongues	232. Passafora
199. Cal Peix	216. Figuerola, La	233. Pedra Grossa, Cal Setró
200. Cal Pugic, partida	217. Fondets, Els	234. Petdellebre (Patilletra)
201. Cal Setró	218. Fontmartina, La	235. Plana del Xim, La
202. Camp de la Sort	219. Foradada, La	236. Plans, Els
203. Caseta, La	220. Fornot, El	237. Revell, El
204. Clot de Bou	221. Garrofer del Roca, El	238. Roldonar, El
205. Clot, El	222. Garrofera, La	239. Solanes, Les
206. Coll de Repàs, El	223. Golfes, Les	240. Torrentet, El
207. Corral, El	224. Guixera, La	241. Torreta, La
208. Corral, El (2)	225. Gurugú, El	242. Tros del Boter
209. Cova Roja, La	226. Mallol, El	

193. Albedà, l' (l'Aubedà). Partida al S-E del nucli urbà i marge esquerre de l'Aguilera. Fitònim (àlber: *Populus alba*).
194. Bargalló. Partida entre Cal Lluísot i La Torreta a l'oest del nucli urbà. Fitònim (margalló: *Chamaerops humilis*)
195. Barquera, La. Partida al N del nucli urbà entre Creus i Els Masos. (Etim.: mot germànic "verchère", terreny cultivat adjacent a una casa)
196. Beco, El. Tros de terra a la partida de Petdellebre i prop de TV-2041. (Bech, bec, punta / beco: "bobo").
197. Boscarró, El. Partida al S del terme pròxima al Corral del Figuera. (dim. bosquet petit).
198. Cal Lluísot. Partida a l'oest del nucli urbà, prop del camí de Salomó. Antropònim.
199. Cal Peix. Tros al S del terme de Bonastre i marge dret de l'Aguilera. Antropònim (Pei, Peix, Peig).
200. Cal Pugic. Partida i mas, abandonada al N del terme, fondal de Cal Pugic. Antropònim. Puixic en alguns mapes.
201. Cal Setró. Partida i finca cinegètica. Vedat extens al SE del terme. Antropònim/renom.(satro, sarró Dic.Cat-Val-Bal)
202. Camp de la Sort. Tros de terra amb bassa i hort prop de Cal Passafores.
203. Caseta, La. Partida entre la carretera d'Albinyana i el camí del Sitgetí al NE del nucli urbà.
204. Clot de Bou. Partida abandonada al terme d'Albinyana que fa partió a la carena anomenada també Clot de Bou.
205. Clot, El. Partida i fondal amb camps prop de la Cometa al S del nucli urbà.
206. Coll de Repàs, El. Partida a NO del Coll de Repàs.
207. Corral, El. Partida entre les de la Masia, els plans i Les Solanes.
208. Corral, El (2). Terres entre les partides de la Masia dels plans i Les Solanes pròxima a Cal Lluísot.
209. Cova Roja, La. Partida pendent i rocallosa entre la Muntanya de la Rovira i el Torrent de Cal Setró. (forat en roca rogenca).
210. Covillassos, Els. Partida i fondal treballat a l'est de la Costa del Sanabre, pròxima a Cal Setró. (Etim.: del llatí cubile "jaç, lloguer")
211. Creus. Partida al límit N del nucli urbà amb construccions, una granja i el Celler partida Creus (Les Tres Creus).
212. Clofoll, El. Partida on hi ha "les mines de plata" (galena argentífera) entre El Pujolet i Les Solanes.
213. El Sitgetí. Partida al NE del terme entre El Revell i la Costa del Sanabre.
214. Esplanes, Les. Partida al límit N, ja dins el terme de Montferri.
215. Falongues. Partida al S del terme en una coma paral·lela i pròxima al torrent de l'Aguilera. La Gavatxa. (fonts llongues).
216. Figuerola, La. Partida de terres pròxima al nucli urbà entre les partides de Creus i La Caseta. Fitònim.
217. Fondets, Els. Partida costeruda i de relleu irregular al S del terme i a l'est de la Muntanya del Molí.
218. Fontmartina, La. Partida muntanyosa al N de La Trunyella.
219. Foradada, La. A l'est de la Cova Roja, als vessants que cauen al Torrent de Cal Setró.
220. Fornot, El. Partida muntanyosa al S del cim de La Mola prop del Mas Gibert ja en terme de Creixell.
221. Garrofer del Roca, El. Partida pròxima al Coll de Verdals. Antropònim.
222. Garrofera, La. Partida al pas del Camí dels Plans i al N d'El Pujolet. Fitònim (garrofer: *Ceratonia siliqua*)
223. Golfes, Les. Partida pròxima a Els Plans. Límit N del "fondo" de Bonastre. (el pis de dalt, més amunt, "les golfes")
224. Guixera, La. Partida al vessant E de la Costa del Sanabre, a la carretera d'Albinyana. Topònim transparent "guixos".
225. Gurugú, El. Partida entre el Puig Barbolí i el Mas Gatell. topònim transportat. (Guerra del Marroc).
226. Mallol, El. Partida situada al SO entre els contraforts de La Mola i el Puig-roig. (mallol, mallola: vinya jove)
227. Manelles. Tros de terra a la confluència dels torrents de l'Aguilera i La Cometa.
228. Mas Gatell, El. Partida al límit O del terme, amb grans plans i extenses vinyes.
229. Masos, Els. Partida entre La Barquera i El Revell amb abundància de masies i pallisses
230. Molinot, El. Partida al S del meandre que descriu l'Aguilera més avall de La Vinya.
231. Parellada, la. Partida en contacte amb el nucli urbà al S de Les Casetes
232. Passafora. Partida al N d'El Bargalló.
233. Pedra Grossa, La (Cal Setró) Nou nom de la finca cinegètica de Cal Setró que ocupa una bona part de l'est del terme.
234. Petdellebre (Patilletra, Platdilletra). Partida al N del nucli urbà entre Creus i Els Masos.
235. Plana del Xim, La. Partida al NO de la muntanya de la Plana del Xim, al marge esquerre del Torrent de Cal Setró.
236. Plans, Els. Partida extensa al NO del terme (Masia dels Plans, Bosc dels Plans).
237. Revell, El. Partida al NE del terme pròxima a Els Masos. (revell, ullastre petit: *Olea Europaea*)
238. Roldonar, El. Partida a l'oest del nucli urbà, situada al marge dret del torrent homònim (roldonar). Fitònim roldor: *Coriaria myrtifolia*)
239. Solanes, Les. Partida al NO del terme entre El Clofoll i Les Golfes.
240. Torrentet, El. Partida de terra situada a la confluència de l'Aguilera i el Roldonar on hi transcorre un petit torrent.
241. Torreta, La. Partida a l'oest del nucli urbà prop del Camí de Salomó.
242. Tros del Boter. Tros de la partida d'El Mallol a l'est del cim de La Mola. (boter: relatiu a l'ofici de fer botes, bocois i barrals)

3.12. Els boscos i bosquets, llocs i paratges amb tipus de vegetació dominant

L'activitat agrària extensiva al terme de Bonastre, va tenir el seu clímax cap a mitjans del segle XIX i a l'any 1861 la població de Bonastre arribà al màxim en un recompte municipal que eleva la xifra en 936 habitants. L'esclat coincideix amb l'extensió del vinyar a tot el terme, on gairebé no va restar cap tros de terra sense conrear i eren pocs i ben nets tots els boscos que, reduïts, es mantenien en els llocs i ens els sòls més aspres i més difícils de conrear.

Els topònims relatius als boscos participen del principi d'excepcionalitat o negativitat relativa. Per això, bosquets que eren petites taques enmig dels camps, prenen una gran significació: *Bosc del Celestí*, *Bosc del Ximet*, fins i tot donant nom a alguna partida de terra expressant que hi havia un petit bosquet: *El Boscarró*. Igualment el Bosc dels Plans que avui tenim i que és força extens, és ple de feixes d'antics conreus ara repletes de pi blanc i el punt més alt del terme, prop del Clot de Bou i a 387m d'altitud, era conreat i encara s'hi observen els vestigis. Normalment trobem noms d'arbres lligats a antropònims: *Les Alzines del Vilanova*, *El Garrofer d'en Roca*. Però és en els topònims de les partides de terra on trobem un major nombre de fitònims. *El Roldonar*, *L'Albeda (Aubedà)*, *La Figuerola*, *La Garrofera*, *El Bargalló*, *la Parellada*.

243. Alzines del Vilanova, Les
244. Bosc del Celestí
245. Bosc del Ximet

246. Bosc dels Plans
247. Bosc dels Plans(2)
248. Pi del Marcel·lí, El

243. Alzines del Vilanova, Les Bosquet i partida al NO del terme, prop del Mas Torret. Fitònim. (alzina carrasca: *Quercus ilex ssp. rotundifolia*)

244. Bosc del Celestí. Bosquet relict al N del terme i a O de Cal Pugic. Antropònim. (Quim, Xim, Ximet)

245. Bosc del Ximet. Bosquet relict, confinat a la partida de Les Golfes i a peu de TV-2041. Antropònim

246. Bosc dels Plans. Bosc força dens i extens al límit occidental del terme entre la Masia dels Plans i Mas Boronat.

247. Bosc dels Plans(2). Bosc a l'oest del terme tocant amb La Fontmartina.

248. Pi del Marcel·lí, El. Pi d'una bona capçada, molt conegut a la contrada, al camí que va a La Trunyella.

Vista del poble des de El Roldonar
Fotografia: J. Sicart, 2011

4. Apunts lingüístics i complementaris sobre algunes tipologies de topònims

La part més occidental del Baix Penedès, s'inscriu en l'àmplia zona meridional de contacte entre les variants dialectals del català oriental i l'occidental. La parla és força semblant a la de la comarca del Baix Camp i la del Camp de Tarragona.

Fruit de l'aïllament geogràfic relatiu, la gent del poble s'ha obert relacionalment en totes direccions, així hi trobem veus procedents dels territoris i viles circumdants com Valls, El Vendrell i Tarragona, on no hi manquen les expressions locals tant comunes i presents en tot el territori de parla catalana.

A destacar l'ús, força comú en aquests territoris, de l'article *lo, los*, pronunciat *lu, lus* i les formes de pronúncia característiques a la contrada, per exemple: poble: *pòbble*, orquestra: *urkéste* o ametller: *aumall·llé*. PEREA, E. (1978).

Algunes tipologies de topònims que apareixen al treball

LLOC DISTINGIT PER UN ANTROPÒNIM

121 Costa del Sanabre, La. *la còsta dal sanàbra*

Muntanya amb carena enlairada sobre els fondals d'Els Covilassos i el Fondo Agrest.

Sanabre i *Sanabra* és un cognom que ja apareix dues vegades al cens veïnal de 1553 entre els 17 veïns (caps de família) que es van registrar i són tres els *Sanabre-a* que apareixen com a propietaris al capbreu de 1694.

En aquest cas la muntanya es distingeix de les altres per l'associació d'un antropònim, però no té cap significació territorial expressa, tret de la vinculació amb el propietari de la muntanya o de les terres pròximes.

CORÒNIM

152 Turó de Puig-roig. *al purròtx*

Turó 264,7m al SO, prop de l'urbanització de La Font de la Gavatxa, al SO del terme amb arenes i argiles vermelles (roges) del Bundsandstein (Triàsic). El color roig de la terra distingeix aquest turó d'entre els altres. Els habitants de Bonastre l'anomenen senzillament *purròtx*.

FITÒNIM

193 Albedà, l'. L'aubedà *l'ubadà*

Partida al S-E del nucli urbà i marge esquerra del Torrent de l'Aguilera on hi ha bosc de ribera i àlbers (*Populus alba*) entre altres arbres (pollancre, plàtans, freixes).

Els habitants de Bonastre no reconeixen ni situen el topònim "l'Albedà" que figura en la cartografia editada.

RENOMS

37 Cal Boscater. *càl buscaté*

Casa del Carrer Nou. En referència a l'ofici de boscater. L'ofici va tenir força importància fins gairebé el 1950. Els boscaters treballaven al bosc durant l'hivern fent la feina d'escorçadors extraient l'escorça dels pins que s'utilitzava per a adobar la pell i el cuir. També feien fogasses per abastir els forns i les bòbiles de la comarca o carboneres per a vendre el carbó. Feines complementàries que alternaven amb les agràries.

Es coneix que també treballaven per a propietaris de boscos d'altres termes més boscosos. Al Baix Penedès, els escorçadors de Bonastre i d'Albinyana, tenien nomenada i bona fama.

SIGNIFICATIVITAT TERRITORIAL

137 Muntanya de la Guixera. *la guixéra*

Muntanya a la partida de La Trunyella i prop de la masia. Hi ha les construccions dels forns de guix que s'havien utilitzat per coure el producte de les extraccions. El topònim selecciona una qualitat del sòl important per a la indústria extractiva en el territori.

TOPÒNIM TRANSPORTAT

225 Gurugú, El. *el gurgú*

Partida entre el Puig Barbolí i el Mas Gatell, on hi ha una petita elevació aplanada.

El Gurugú és el nom amb el qual els espanyols van designar un turó del nord del Marroc on s'hi van desenvolupar diverses batalles. Soldats que van tornar un cop perduda i acabada la guerra colonial haurien posat nom a alguns llocs amb una certa semblança. Topònim existent en diferents indrets de Catalunya.

NEGATIVITAT RELATIVA O EXCEPCIONALITAT

245 Bosc del Ximet. *bòs del tximèt*

Bosquet de pi blanc i sotabosc de llentiscle “mata” d'una superfície de 0,42 ha. a la partida de Les Golfes i a peu de la carretera TV-2041. La permanència d'aquesta petita formació vegetal “bosquet” enmig del camps, juntament amb el trànsit i concurrència per situar-se a la vora d'un camí principal, l'han elevat a la categoria de bosc. Precisament és un cas d'excepcionalitat que pot acollir-se al principi de negativitat relativa, amb una especial significació en l'explicació de les qualitats del territori.

AGLUTINACIÓ-CONTRACCIÓ

186 Camí de les Estries. *camí de lésestríes*

Camí entre el carrer de les Estries i el Camí veïnal (carretera) d'Albinyana.

A capbreu de 1562 hi apareix la partida de terra anomenada *Trilles*. Possiblement el nom va evolucionar cap a *les Tries* i més endavant de les tries es va produir l'aglutinació “*Estries*”, semblantment com va ocórrer amb *Les Planes - Les Esplanes*.

CONTRACCIÓ

215 Falongues. *fálóngues*

Partida al S del terme pròxima al torrent de l'Aguilera

El topònim que s'origina a partir de “font llonga” o “fonts llongues”. Ubicada en un fondal al devessall de les aigües de la Font de la Gavatxa i el vessant SE del Puig-roig.

TOPÒNIM OPÀC

234 Petdellebre (ICC) “*patilletra*”

Partida al N del nucli urbà entre les de Creus i Els Masos

Malgrat l'eloqüència del topònim, els habitants de Bonastre, fins i tot aquells que hi han nascut fa més de 80 anys i que hi han viscut fent de pagès tota la vida, no reconeixen el topònim *Petdellebre* que figura a la cartografia existent. Explicant-los la localització expressa en el mapa per damunt del tros o partida de El Beco - que reconeixen i anomenen unànimement – m'informen que coneixen la partida amb el nom de *patilletra*.

Consultat l'amillarament de Bonastre de 1861, hi trobem la partida anomenada “*Platdilletra*”.

METACEDEUSI

196 Beco, El. *al bècu*

Tros de terra a l'extrem meridional de la partida de Petdellebre i prop de la carretera TV-2041.

Al capbreu de 1562 apareix el nom de la partida de terra anomenada *Bech*

L'etimologia ens porta al mot català *béc* (*el béc d'un ocell, la punta, l'extrem d'una cosa*) semblant a l'italià *becco, becca*, designant punta, banya o cim.

És plausible aquest significat apuntant l'etiologia del topònim *Bech*

Per la situació d'aquest tros de forma triangular de la partida situat en un extrem o punta que, a més està a prop de la prominència d'El Pujolet.

El topònim actual condueix a una explicació pensant en una transformació del nom al segle XVIII, quan en català la paraula *beco* s'emprava com un insult i per a designar els escolans que acompanyaven els mossens i rectors parroquials (Dicc. Cat-Val-Bal.) i tenia un ús força comú per insultar o per referir-se a persones amb un cert grau d'estupidesa o d'imbecilitat.

L'abandonament de l'arrel etimològica de bec i l'associació per etimologia popular a una altra família de paraules d'altra procedència i de significat més proper al lèxic comú, és un fenomen lexical descrit per Coromines i anomenat *metacedeusi*: «fenomen d'història lexical, pel qual un mot, pertanyent a una família de paraules, la individualitat de la qual s'ha esborrat en una llengua (per pèrdua o allunyament fonètic del cap de família) s'incorpora a una altra família d'existència més clara, fent-li sofrir les transformacions lexicals i semàntiques que calgui: format amb el grec Κηδευσιν (cedeusi) 'emparentar' i μετα (meta), que indica canvi» (DECat V, 642a29). (Coromines, 1954 i 1966).

A mode de conclusions

Els topònims vius, és a dir, els que no s'han perdut, aquells que s'empren habitualment i que es mantenen i sonen en el territori, són aquells que preguntant als seus habitants per la seva localització, hi convergeixen majoritàriament designant un mateix lloc. Per això i en el cas de l'enquesta oral, val la pena comptar amb l'ajuda de com més persones millor i, si es possible, i sempre creant un bon clima en la conversa, atiar la discussió i el contrast d'opinions pot resultar molt productiu, sobretot en el cas dels noms de lloc més resistents.

L'inventari toponomàstic transcendeix més enllà de la mera enumeració d'un seguit d'elements més o menys ben ordenats o classificats i el que ens proposa realment és entendre una història, una relació interactiva dels noms amb l'espai, cosa que ens acostava un xic més a la geografia del lloc i a l'explicació del territori de Bonastre.

El relleu, amb formes ben diverses (muntanyes, plans, torrents comes) i la grandària del terme municipal bonastrenc (24,9Km²) comporten l'existència d'un elevat nombre de topònims, de noms individualitzats que distingeixen els llocs precisos i que són interpretables dins del context geogràfic territorial.

Podem afirmar que la mateixa diversitat orogràfica observada a una escala major, en un territori de fondos, costers i raconades, és la raó principal de l'abundància de topònims vius al terme.

L'enclavament del poble - ja descrit anteriorment - ha estat un factor determinant de la marcada ruralitat de Bonastre. Per aquest motiu, el poble ha mantingut en el temps un caràcter rural i en l'actualitat podem dir que gaudeix d'una personalitat genuïna, encara prou conservada, enmig d'un entorn amenaçant d'implantació turística i constructora descontrolades, sumant una voràgine de vanalització i trinxament del territori ben paleses.

El municipi disposa d'un ampli i variat fons documental conservat a l'Arxiu Comarcal del Baix Penedès ACBP (El Vendrell) que representa una bona base per a seguir la recerca toponímica, tant dels topònims vius i la seva transformació com dels que ja no ho són, orientada cap a un estudi més profund.

Agraïments

Molt especialment als senyors Oriol Batet Gibert, Pere Gibert Agudé, Joan Pagès Mercader i Josep Gavaldà Pagès, per la seva valuosa i inestimable ajuda en aquesta primera cerca i la localització dels noms de lloc del terme Bonastre i en general a tots els habitants del poble que han col·laborat aportant detalls i explicacions sobre els llocs del territori.

Al professor Joan Tort i Donada, per haver-me guiat i aconsellat en la realització d'aquest treball.

Bibliografia

BARELLA, A. (1990): "Un mapa singular: el del Bisbat de Barcelona de Francisco Xavier de Garma (1762)". Treballs de la Societat Catalana de Geografia – Núm. 44 - vol. XII.

BLAI, J. i NAVARRO, L. (2005): "Guia de Bonastre", Llibres de la Medussa, Diputació de Tarragona.

COROMINES, J. i RIBAS, E. (1936): "Per al recull dels noms de lloc de Catalunya" publicat per la Societat Catalana de Geografia i extret del Butlletí del Club Excursionista de Gràcia "Mai enrera" pp.3-11, incloent CARDÚS, C. (1936): "Els noms de lloc de Catalunya, Sant Pere de Riudebitlles" pp.13-24.

PEREA, E. (1978): "Toponímia del terme de la vila de Riudoms" "Variants fonètiques i morfològiques de la llengua" Revista Catalana de Geografia num,2 pp 293-296.

TERRADO, J. (2009): "Léxico patrimonial y metacedeusis en los nombres de lugar" Archivo de Filología Aragonesa (AFA) 65, 2009, pp. 215-234, ISSN: 0210-5624

TORT, J. (2002): "A propòsit de la relació entre toponímia i geografia: el principi de significativitat territorial" XXIX Col·loqui de la Societat d'Onomàstica. Teulada 2002. Butlletí núm. 94-95, pp238-251

TORT, J. (1999): "Algunes reflexions sobre el concepte de topònim" Societat d'Onomàstica, Butlletí núm. 77 pp.59-72

Documents

Bonastre, (2007) fitxa 166, Nomenclator Oficial de Toponímia major de Catalunya, Departament de Política Territorial i Obres Públiques, DPTOP. Generalitat de Catalunya.

Cartografia

2005, Mapa Terme Municipal de Bonastre 1:17.000, Ajuntament de Bonastre, Regidoria de Turisme. Editat per SR Associats.

1996. Baix Penedès, Mapes Comarcals de Catalunya 1:5.000 i 1:50.000, Institut Cartogràfic de Catalunya ICC.

1922, Minutes Municipals: núm 99 i 100 Cartoteca ICC (Institut Cartogràfic de Catalunya)
Títols dels mapes: Mapa planimètric de Bonastre i Mapa topogràfic de Bonastre 1:25 000